

energija

| ekonomija | ekologija

es

ENERGETIKA 2020

energija

| ekonomija | ekologija

MONOGRAFIJA
XXXV Međunarodnog savetovanja
u organizaciji Saveza energetičara

ENERGETIKA 2020

ZBORNİK RADOVA CONFERENCE PROCEEDINGS

21-24. jun 2020. godine
Hotel Palisad, Zlatibor

SAVEZ ENERGETIČARA
Prof. dr Nikola Rajaković
Elektrotehnički fakultet Univerziteta u Beogradu
Bulevar kralja Aleksandra 73
11120 Beograd
Srbija
info@savezenergeticara.org

www.savezenergeticara.org

energija

| ekonomija | ekologija

Energija / Ekonomija / Ekologija

Monografija XXXV Međunarodnog savetovanja ENERGETIKA 2020 - Zbornik radova

Radovi su recenzirani uz tehničku obradu. Nijedan deo ove publikacije ne može biti reprodukovan, presnimavan ili prenošen bez prethodne saglasnosti Izdavača.

Izdavač: Savez energetičara
Bulevar kralja Aleksandra 73, 11020 Beograd
E-mail: info@savezenergeticara.org
www.savezenergeticara.org

Glavni i odgovorni urednik: Prof. dr Nikola Rajaković

Priprema i tehnička obrada: BBN Congress Management d.o.o.

Produkcija: NT Company

Tiraž: 150

Godina izdavanja: 2020.

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

621.31(082)(0.034.2)
502.131.1:620.9(082)(0.034.2)
338.4:621.31(082)(0.034.2)

МЕЂУНАРОДНО саветовање Енергетика (35 ; 2020 ; Златибор)

Zbornik radova [Elektronski izvor] = Conference proceedings : XXXV Međunarodno savetovanje u organizaciji Saveza energetičara Energetika 2020 : 24-27. jun 2020. godine, Zlatibor / [glavni i odgovorni urednik] Nikola Rajaković. - Beograd : Savez energetičara, 2020 (Beograd : NT Company). - 1 elektronski optički disk (CD-ROM) ; 12 cm. - (Energija, ekonomija, ekologija, ISSN 0354-8651)

Sistemske zahteve: Nisu navedeni. - Radovi na više jezika. - Nasl. sa naslovne strane dokumenta. - Tiraž 150. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz svaki rad. - Abstracts.

ISBN 978-86-86199-02-7

а) Електроенергетика -- Зборници б) Енергетска политика -- Зборници в) Енергетски извори -- Одрживи развој -- Зборници

COBISS.SR-ID 15460873

energija

| ekonomija | ekologija

ORGANIZACIONO – PROGRAMSKO – NAUČNI ODBOR

Kopredsednici organizaciono-programsko-naučnog odbora:

Prof. dr Milun Babić, Predsednik Skupštine Saveza energetičara

Prof. dr Nikola Rajaković, Predsednik Saveza energetičara

Sekretarijat organizaciono-programsko-naučnog odbora:

dr Ilija Batas-Bijelić, naučni saradnik, v.d. Generalni sekretar Saveza energetičara

Prof. dr Dušan Gordić, v.d. Glavni i odgovorni urednik časopisa "Energija".

Sandra Alagić, Portparol ODS EPS Distribucija Beograd

Marko Popović, Direktor BBN Congress Management

Članovi:

Dr Matthias Jochem, Mitsubishi Hitachi Power System Europe GmbH, Germany

Dr Jean Rizzon, Mitsubishi Hitachi Power System Europe GmbH

Dr Patrick Weckes, Mitsubishi Hitachi Power System Europe GmbH

Prof. dr Jovica V. Milanović, The University of Manchester, Manchester Christian Kissling

Dejan Popović, Predsednik Agencije za energetiku Republike Srbije

Prof. dr Adriana Sida Manea, Politehnica-Universitety of Timisoara, Romania

dr Ivan Souček, Prague Institute of Chemical Technology, Czech Republic

Prof. dr Miloš Banjac, pomoćnik ministra u Ministarstvu Rudarstva i energetike Republike Srbije

Prof. dr Branko Kovačević, predsednik Nadzornog odbora JP Elektroprivreda Srbije

Prof. dr Miloš Nedeljković, Mašinski fakultet u Beogradu

Prof. dr Aleksandar Gajić, Mašinski fakultet u Beogradu

Prof. dr Damir Đaković, Fakultet tehničkih nauka u Novim Sadu

prof. dr Zlate Veličković, Vojna akademija, Univerzitet odbrane u Beogradu

Mirko Petković, Rafinerija ulja Modriča a.d. Modriča, Republika Srpska, BiH

Mladen Simović, direktor Energoprojekt ENTEL

Prof. dr Valentino Stojkovski, Faculty of Mechanical Engineering u Skopju, Republika Severna Makedonija

Prof. dr Zoran Markov, Faculty of Mechanical Engineering u Skopju, Republika Severna Makedonija

Ass. mr Marija Lazarevikj, Faculty of Mechanical Engineering u Skopju, Republika Severna Makedonija

Prof. dr Vlatko Cingoski, Goce Delcev University of Štip, Faculty of Electrical Engineering, Republika Severna Makedonija

dr Goce Vasilievski, Rudarski institut, u Skopju, Republika Severna Makedonija

Prof. dr Atanaso Tuneski, Faculty of Mechanical Engineering u Skopju, Republika Severna Makedonija

dr Aleksandar Levkoski, ELEM Macedonian Power Plants u Skopju, Republika Severna Makedonija

doc. dr Vladimir Rajs, Fakultet tehničkih nauka u Novom Sadu

Prof. dr Neven Dujić, Fakultet strojarstva i brodogradnje u Zagrebu

Prof. dr Mirko Komatina, Mašinski fakultet u Beogradu

Prof. dr Željko Đurišić, Elektrotehnički fakultet u Beogradu

Slobodan Babić, Poslovno udruženje Elektromašingradnja, Beograd

prof. dr Mirjana Laković, Mašinski fakultet u Nišu

Prof. dr Milan Petrović, Mašinski fakultet u Beogradu

Prof. dr Dejan Ivezić, Rudarsko-geološki fakultet u Beogradu

Prof. Daniela Marasova, CSc. Technical university of Kosice Faculty of Mining, Ecology, Czech Republic

Prof. dr Беляков Алексей Васильевич, Российская Федерация

Mr Milenko Nikolić, direktor Instituta Mihailo Pupin - Automatika, Beograd

Olga Stavskaya, Lead Engineer JSC «ZiO-COTES», Russian Federation

Prof. dr Danijela Milošević, dekan Fakulteta tehničkih nauka u Čačku

Prof. dr Milo Tomašević, dekan Elektrotehničkog fakulteta u Beogradu

Prof. dr Radivoje Mitrović, dekan Mašinskog fakulteta u Beogradu

Prof. dr Dobrica Milovanović, dekan Fakulteta inženjerskih nauka u Kragujevcu

Prof. dr Ozren Očić, Savez energetičara

dr Miodrag Arsić, IMS Beograd

Prof. dr Željko Despotović, Institut Mihailo Pupin Beograd

Prof. dr Zoran Rajić, Poljoprivredni fakultet Beograd

Prof. dr Silvana Ilić, Fakultet za menadžment Zaječar

Jovica Budimir, izvršni direktor JP Srbijagas

Prof. dr Pavlović Vladimir, Rudarsko-geološki fakultet

dr Radoslav Raković, "Energoprojekt Entel" a.d. Beograd

prof. dr Martin Čalasan, Elektrotehnički fakultet Podgorica

Prof. dr Nenad Đajić, Akademija inženjerskih nauka Srbije

Prof. dr Petar Đukić, Tehnološko-metalurški fakultet u Beogradu

Ljubo Mačić, specijalni savetnik Ekonomskog instituta iz Beograda

Sadržaj

Uvodno predavanje

MOGUĆI SCENARIJI RAZVOJA ENERGETSKOG SEKTORA REPUBLIKE SRBIJE	11
Miloš Banjac, Srbija	

Tema 1 - Ekonomska i regulatorno-razvojna pitanja energetskog sektora

ANALIZA LEGISLATIVE KOJA UREĐUJE DJELATNOST SNABDIJEVANJA ELEKTRIČNOM ENERGIJOM U BOSNI I HERCEGOVINI IZ PERSPEKTIVE SNABDJEVAČA - JP ELEKTROPRIVREDA BIH	12
Meliha Džizić, Džemo Borovina, Elvedin Grabovica, Bosna i Hercegovina	
ANALIZA MEĐUZAVISNOSTI POTROŠNJE ELEKTRIČNE ENERGIJE I RASTA BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA U SRBIJI	19
Mileta Đurković, Vojin Grujić, Đorđe Ristić, Srbija	
OCENA I RAZVOJ STRATEGIJA ZA ODRŽIVO ENERGETSKO PLANIRANJE U SRBIJI PRIMENOM SWOT-AHP METODOLOGIJE	24
Bojan Stojčetović, Živče Šarkoćević, Dragan Lazarević, Jasmina Dedić, Srbija	
ZELENA EKONOMIJA I DUGOROČNA STRATEGIJA RAZVOJA ENERGETIKE	30
Gordana Kokeza, Srbija	
METODOLOGIJA ZA PRIORITIZACIJU INVESTICIONIH PROJEKATA	35
Miljan Žikić, Vladan Ristić, Vojislav Simović, Srbija	
NAJVEĆI IZAZOVI ENERGETSKE TRANZICIJE U SRBIJI: U SREDNJEM I DUGOM ROKU	40
Petar Đukić, Slaviša Đukanović, Srbija	
UPRAVLJANJE LJUDSKIM RESURSIMA U ENERGETSKIM KOMPANIJAMA – PRIMER KOMPANIJE ROSETI (RUSIJA)	46
Aleksandar Latinović, Jovana Petrović, Dragan Surudžić, Dušan Marinković, Jelena Drašković, Uroš Rajović, Milan Vuksan, Isidora Ljumović, Srbija	
ISTRAŽIVANJE MOGUĆIH SCENARIJA ENERGETSKE BUDUĆNOSTI REPUBLIKE SRBIJE UZ POMOĆ BACKCASTING METHODOLOGY I SOFTVERA ENERGOVIZIJA MB	51
Milun Babić, Srbija	
PROJEKTI SOLARNIH FOTONAPONSKIH SISTEMA U INDUSTRIJI	60
Miodrag Vuković, Aca Jovanović	

Tema 2 - Elektroenergetske mreže i tržišta u energetici

REKONFIGURACIJA I OTOČNA KOMPENZACIJA DISTRIBUTIVNE MREŽE U SVRHU SMANJENJA GUBITAKA NA ELEKTRIČNU ENERGIJU	65
Branko Stojanović, Tomislav Rajić, Srbija	
STOHAŠTIČKA ANALIZA RADA I RAZVOJA ELEKTROENERGETSKOG SISTEMA SRBIJE	73
Đorđe Lazović, Aleksandar Savić, Mileta Žarković, Kristina Džodić, Srbija	
UTICAJ GREŠKE PRENOSNOG ODNOSA ENERGETSKOG TRANSFORMATORA NA ODREĐIVANJE POLOŽAJA REGULACIONE PREKLOPKE IZ STRUJA I NAPONA PRIMARA I SEKUNDARA	81
Siniša Spremić, Dušan Obradović, Srbija	
VOĐENJE PODATAKA O POUZDANOSTI ELEKTRODISTRIBUTIVNE MREŽE U ED KRAGUJEVAC	86
Miroslav Domanović, Biljana Janković, Srbija	
ANALIZA STANJA SISTEMA ZAŠTITE NA OBJEKTIMA ELEKTRANA SRBIJE I REPUBLIKE SRPSKE I SMERNICE ZA UNAPREĐENJE PODEŠENJA	91
Milorad Zakić, Miljana Todorović, Srbija	
UPOTREBA NOVIH TEHNOLOGIJA U UPRAVLJANJU DISTRIBUTIVNIM ELEKTROENERGETSKIM SISTEMOM	100
Milica Porobić, Sonja Nikolić, Gordana Jovanović, Ratko Rogan, Milan Ogrizović, Srbija	
ZAŠTITA TRONAMOTAJNOG ENERGETSKOG TRANSFORMATORA ZASNOVANA NA FAZNOJ KOMPARACIJI STRUJA	106
Jelisaveta Krstivojević, Zoran Stojanović, Milenko Đurić, Srbija	
ANALIZA IZVODLJIVOSTI JAVNOG OSVETLJENJA GRADA KRAGUJEVCA PRIMENOM RAZLIČITIH SVETLOSNIH IZVORA	113
Zoran Kovačević, Marija Mladenović, Srbija	

PROBLEMATIKA PRIKLJUČENJA VETROELEKTRANA NA PRENOSNU MREŽU EMS AD.....	118
Saša Zdravković, Milan Blažić, Branko Šumonja, Marija Đorđević, Julijana Vićovac, Nebojša Đurin, Srbija	
ANALIZA UTICAJA INTEROPERABILNOSTI NA TROŠKOVE UVOĐENJA SISTEMA ZA DALJINSKO OČITAVANJE BROJILA I UPRAVLJANJE POTROŠNJOM	124
Jovan Vujašinović, Goran Savić, Nikola Rajaković, Srbija	
IMPLEMENTACIJA ALGORITMA KOLONIJE MRAVA ZA OPTIMALNU REKONFIGURACIJU DISTRIBUTIVNE MREŽE	128
Predrag Mršić, Bosna i Hercegovina, Nikola Rajaković, Srbija	
ANALIZA ZAGREVANJA BAKARNIH PROVODNIKA SA STRUJOM	136
Karolina Kasaš-Lažetić, Gorana Mijatović, Dejana Herceg, Miroslav Prša, Srbija	
UTICAJ ARMIRANO BETONSKOG STUBA NA RASPODELU MAGNETSKOG POLJA MEŠOVITOG VODA	142
Teodora Gavrilov, Karolina Kasaš-Lažetić, Kristian Haška, Miroslav Prša, Srbija	
PRORAČUN EKVALENTNOG VREMENA TRAJANJA GUBITAKA NA OSNOVU IZMERENIH ISTORIJSKIH VREDNOSTI	149
Vojislav Simović, Vladan Ristić, Miljan Žikić, Ivan Trkulja, Srbija	
POBOLJŠANJE KVALITETA ISPORUKE ELEKTRIČNE ENERGIJE OPŠTINE OBRENOVAC U PERIODU 2016.-2018.	154
Aleksandar Milojković, Dragan Milenković, Srbija	
BRZA REGULACIJA FREKVENCIJE U SISTEMIMA MALE INERCIJE	160
Jelena Stojković, Predrag Stefanov, Srbija	
PRIMENA GIS REZULTATA I GIS ANALIZE NAKON PRIKUPLJENIH TERENSKIH PODATAKA O DISTRIBUTIVNOJ MREŽI NA PRIMERU OGRANKA MLADENOVAC	166
Vladimir Stojičić, Srbija	

Tema 3 - Energetska efikasnost (domaćinstva, komunalni sektor, industrija, zgradarstvo, ...

LABORATORIJSKIM ISTRAŽIVANJEM DO IZBORA MJESTA UVOĐENJA STEPENOVANOG VAZDUHA ZA SAGORIJEVANJE U LOŽIŠTE.....	174
Nihad Hodžić, Anes Kazagić, Kenan Kadić, Bosna i Hercegovina	
POBOLJŠANJE ENERGETSKE EFIKASNOSTI INDUSTRIJSKE GASNE PEĆI KORIŠĆENJEM SISTEMA PONOVNE UPOTREBE TOPLOTE	181
Vlatko Cingoski, Sašo Gelev, Zoran Kocevski, Republika Severna Makedonija	
TOPLOTNO BILANSIRANJE I POVEĆANJE EFIKASNOSTI KORIŠĆENJA TOPLOTNE ENERGIJE VRTIČA „ZEKA“ U GRADU KRAGUJEVCU, SRBIJA.....	187
Davor Jovanović, Dušan Gordić, Jelena Nikolić, Mladen Josijević, Nebojša Jurišević, Srbija	
REKONSTRUKCIJA ELEKTROMOTORNOG POGONA KOLICA TRANSPORTNIH TRAKA T5L I T5P U SISTEMU DOPREME UGLJA NA TERMOELEKTRANI „NIKOLA TESLA“-B....	194
Željko V. Despotović, Aleksandar Ribić, Dejan Đokić, Ranko Rakijaš, Dušan Ivanić, Srbija	
PREGLED MERA ENERGETSKE EFIKASNOSTI I SPROVOĐENJE ENERGETSKOG PREGLEDA U PREHRAMBENOJ INDUSTRIJI.....	203
Mladen Josijević, Vanja Šušteršić, Dušan Gordić, Vladimir Vukašinović, Danijela Nikolić, Nikola Rakić, Srbija	
POBOLJŠAVANJE ENERGETSKE EFIKASNOSTI HIDRAULIČNIH SISTEMA KOD TEŠKIH MAŠINA.....	209
Emil Zaev, Darko Babunski, Laze Trajkovski, Dejvid Anastasovski, Republika Severna Makedonija, Gerhard Rath, Austrija	
OTPADNI GAS KAO ENERAGENT – POVEĆANJE ENERGETSKE EFIKASNOSTI U SKLADU SA STRATEGIJOM RAZVOJA HIP-PETROHEMIJE	217
Siniša Petrić, Biljana Suslov, Srbija	
ISPITIVANJE ENERGETSKE EFIKASNOSTI U DOMAĆINSTVIMA NA TERITORIJI GRADA NOVOG SADA	222
Ivona Cokić, Aleksandra Ivanović, Srbija	
PRIMJENA RC-MODELA U SIMULACIJI DINAMIČKIH PROCESA RAZMJENE TOPLOTE GRAĐEVINSKIH OBJEKTA SA OKRUŽENJEM	228
Svetlana Dumonjić-Milovanović, Petar Gvero, Zdravko Milovanović, Bosna i Hercegovina	
SISTEM MENADŽMENTA ENERGIJOM HIP-PETROHEMIJA PANČEVO	234
Biljana Suslov, Miša Bulajić, Srbija	

Tema 4 - Nove tehnologije u energetici

LABORATORIJSKIM ISTRAŽIVANJEM PULSIRAJUĆEG SAGORIJEVANJA DO NOVIH TEHNOLOGIJA U TERMOENERGETICI	238
Nihad Hodžić, Sadit Metović, Bosna i Hercegovina	
OPTIMIZACIJA KONCENTRATORA VAZDUHA VETROTURBINA SA VERTIKALNOM OSOM OBRTANJA	244
Ognjen Peković, Jelena Svorcan, Aleksandar Simonović, Toni Ivanov, Dragoljub Tanović, Srbija	
ISPITIVANJE MEHANIČKIH KARAKTERISTIKA KOMPOZITNIH PLOČA NA ISTEZANJE	250
Marija Baltić, Mohammad Sakib Hasan, David Daou, Aleksa Milovanović, Aleksandar Kovačević, Miloš Milošević, Srbija	
OTKRIVANJE I ANALIZA SIGNALA PARCIJALNIH PRAŽNENJA U ENERGETSKOM TRANSFORMATORU UHF METODOM	256
Đorđe Dukanac, Srbija	
NUMERIČKA STRUKTURALNA ANALIZA KOMPOZITNE LOPATICE VETROTURBINE ...	262
Milica Milić, Jelena Svorcan, Vladimir Jazarević, Srbija	
MODIFIKACIJA MODELA HIDROELEKTRIČNE CENTRALE PREKO IZMERENIH ODZIVA REALNE CENTRALE	267
Darko Babunski, Pance Bogoevski, Emil Zaev, Atanasko Tuneski, Republika Severna Makedonija	
RAZVOJ PROPELERSKE TURBINE SA PROMENLJIVOM BRZINOM ZA PIKO HIDROELEKTRANE.....	272
Filip Stojkovski, Slovenija, Valentino Stojkovski, Republika Severna Makedonija	
OPTIMIZACIJSKI MODEL ZA ODREĐIVANJE PARAMETARA EKSPLOATACIJE TURBINA KOD HEC SA VIŠE AGREGATA	278
Zvonimir Kostikj, Jovan Adamovski, Vojo Atanasovski, Jovan Stefanovski, Valentino Stojkovski, Republika Severna Makedonija	
ODNOS INOKULUM/SUPSTRAT: PRORAČUNSKE METODE	285
Nikola Rakić, Vanja Sušteršič, Dušan Gordić, Mladen Josijević, Nebojša Jurišević (Srbija), Jelena Nikolić, Srbija	
NEKI ASPEKTI PRIMENE HERMETIČKI ZAPTIVENIH TRANSFORMATORA 20(10)/0,4 KV U DISTRIBUTIVNOJ MREŽI SRBIJE.....	292
Vladimir Ostračanin, Veljko Jovanović, Radomir Todorović, Novica Knežević, Nenad Janković, Srbija	
ANALIZA RAZLOGA NASTANKA PUKOTINA NA CEVOVODU JELOVSKI SIFON	297
Aleksandar Levkoski, Valentino Stojkovski, Darko Mičkoski, Republika Severna Makedonija	
IZAZOVI U PROJEKTOVANJU I MONTAŽI HIDROMEHANIČKE OPREME VELIKIH RAZMERA	305
Filip Stojkovski, Sašo Belšak, Robert Broz, Slovenija	
FRANCIS TURBINE S PROMJENJIVOM BRZINOM U MALIM HIDROELEKTRANAMA: MOGUĆNOSTI I IZAZOVI	312
Filip Stojkovski, Slovenija, Marija Lazarevikj, Valentino Stojkovski, Zoran Markov, Republika Severna Makedonija	
STRATEGIJA ZA REVITALIZACIJU OPREME MHE SA EFEKTIMA ZA POVEĆANJE ENERGETSKE EFIKASNOSTI HS STREZEVO.....	318
Jovan Adamovski, Metodija Gramatkovski, Dame Korunoski, Valentino Stojkovski, Republika Severna Makedonija	
ANALIZA ALGORITAMA ZA KOMPENZACIJU ZASIĆENJA STRUJNOG TRANSFORMATORA	324
Nenad Belčević, Zoran Stojanović, Srbija	
PRIMENA SOFTVERSKOG ALATA XGSLAB ZA PRORAČUN ELEKTROMAGNETSKOG POLJA U BLIZINI DALEKOVODA	331
Dragutin Salamon, Jovan Mikulović, Tomislav Rajić, Srbija	
INCIDENTI U INFORMACIONO-KOMUNIKACIONIM SISTEMIMA U ENERGETICI.....	337
Zdravko Ristić, Duško Ralić, Srbija	
MOGUĆNOSTI UPOTREBE REZNICA MALINE I KUPINE ZA PROIZVODNJU: PELETA, BRIKETA, TERMO-ZVUČNE IZOLACIONE PLOČE I KOMPOSTA.....	345
Srećko Čurčić, Sandra Milunović Koprivica, Milan Vesković, Srbija	
HIBRIDNO NAPAJANJE TELEKOMUNIKACIONE I MERNE OPREME DALJINSKIH MERNIH STANICA U SISTEMIMA ZAŠTITE OD POPLAVA	350
Željko V. Despotović, Marko Tajdić, Jovan Kon, Srbija	
SANACIJA OŠTEĆENJA VRATILA I LOPATICA VENTILACIONOG PRSTENA GENERATORA AGREGATA NA HIDROELEKTRANI.....	360
Miodrag Arsić, Vencislav Grabulov, Mladen Mladenović, Srđan Bulatović, Zoran Savić, Srbija	
SANACIJE OŠTEĆENIH POVRŠINA RUKAVACA I ZAVARENIH OBLOGA LOPATICA USMERNOG APARATA NA HIDROELEKTRANI ĐERDAP 1	364
Miodrag Arsić, Srđan Bošnjak, Vencislav Grabulov, Mladen Mladenović, Dušan Arsić, Srbija	

Tema 5 – Obnovljivi izvori energije (sunce, vetar, voda biomasa, biogas, geotermalna energija,...)

SKLADIŠTENJE ELEKTRIČNE ENERGIJE U NISKONAPONSKOJ DISTRIBUTIVNOJ MREŽI SA FOTONAPONSKIM ELEKTRANAMA	369
Sakib Jusić, Bosna i Hercegovina	
ENERGETSKO - EKONOMSKA ANALIZA RADA VETROELEKTRANA U SRBIJI SA ASPEKTA JP EPS.....	377
Nikola Milićević, Vladimir Brković, Srbija	
PROJEKTOVANJE MODELA OPTIMALNOG UPRAVLJANJA SA KASKADNO POVEZANIM HIDROELEKTRANAMA.....	382
Darko Babunski, Sašo Spasovski, Emil Zaev, Atanasko Tuneski, Republika Severna Makedonija	
SKRIVENI HIDROENERGETSKI POTENCIJAL U SISTEMU HEC VRBEN	388
Ejup Bekiri, Valentino Stojkovski, Stojče Ilieski, Republika Severna Makedonija	
ANALIZA KAPACITETA I USLOVA IZGRADNJE FOTONAPONSKIH SISTEMA NA KROVOVIMA ŠKOLSKIH OBJEKTA U SRBIJI.....	394
Iva Batić, Željko Đurišić, Srbija	
NAPAJANJE STAMBENOG OBJEKTA POMOĆU OBNOVLJIVIH IZVORA ENERGIJE PRIMJENOM PROGRAMA HOMER.....	402
Velemir Gavrilović, Bosna i Hercegovina	
ZAMENA IZOLACIONIH ULOŽAKA NA STATORU SINHRONOG GENERATORA U HIDROELEKTRANI POTPEĆ.....	409
Predrag Mladenović, Predrag Šaponjić, Srbija	
KORIŠĆENJE ALATA ZA TRŽIŠNO MODELOVANJE PRI ANALIZI BENEFITA PO ELEKTROENERGETSKI SISTEM IZGRADNJOM NOVOG INTERKONEKTIVNOG DALEKOVODA.....	414
Srđan Bošković, Srbija	
FOTONAPONSKE ELEKTRANE SA MODULIMA SA DVOSTRANIM AKTIVNIM POVRŠINAMA	420
Vladan Durković, Crna Gora, Željko Đurišić, Srbija	
TEHNOEKONOMSKA ANALIZA PROIZVODNJE BRIKETA I PELETA	427
Sandra Milunović Koprivica, Ivan Lapčević, Srećko Čurčić, Srbija	
UPOREDNA TERMODINAMIČKA ANALIZA ORGANSKOG RANKINOVOG I KALINA CIKLUSA.....	434
Miloš Banjac, Srbija	
UTICAJ SOLARNE ELEKTRANE NA KVALITET ELEKTRIČNE ENERGIJE U NISKONAPONSKOJ DISTRIBUTIVNOJ MREŽI	440
Hidajet Salkić, Amir Softić, Amer Salkić, Bosna i Hercegovina	
PRIMENA GIS-A I FUZZY LOGIKE U EVALUACIJI POGODNIH LOKACIJA ZA SOLARNE PARKOVE	449
Ljubomir Gigović, Zlate Veličković, Zoran Bajić, Srbija	
PROVERA TEHNIČKIH PARAMETARA GENERATORA I BLOK-TRANSFORMATORA ZA POTREBE UKLAPANJA HE KOMARNICA U EES CRNE GORE	456
Brankica Popović Zdravković, Zoran Popović, Srbija	
PRIMENA LAGRANŽOVE OPTIMIZACIJE NA PROBLEMATIKU PROIZVODNJE ENERGIJE IZ OBNOVLJIVIH IZVORA.....	463
Vladan Ristić, Nikola Rajaković, Srbija	
ANALIZA MOGUĆIH EFEKATA REGULACIJE REAKTIVNIH SNAGA U PERSPEKTIVNIM VETROELEKTRANAMA NA NAPONSKE PRILIKE I GUBITKE U PRENOSNOJ MREŽI SRBIJE.....	472
Milica Koprivica, Ivana Stamenić, Željko Đurišić, Srbija	
OPERATIVNI REŽIM RADA HIDROELEKTRANA U KASKADNOM SISTEMU ZAVISNO OD POTREBE ENERGETSKOG SISTEMA	478
Sofija Nikolova Poceva, Anton Chaushevski, Valentino Stojkovski, Zoran Markov, Republika Severna Makedonija	
DEKARBONIZACIJA TRANSPORTNOG SEKTORA KROZ INTEGRACIJU FOTONAPONSKIH SISTEMA I ELEKTRIČNIH VOZILA.....	485
Đorđe Lazović, Bojana Škrbić, Kristina Džodić, Željko Đurišić, Srbija	
UTICAJ VETROPARKOVA NA ŽIVOTNU SREDINU	493
Nada Curović, Nebojša Petrović, Ivan Milanov, Srbija	
PREDIKCIJA INTENZITETA GLOBALNOG SUNČEVOG ZRAČENJA PRIMENOM VEŠTAČKIH NEURONSKIH MREŽA	500
Milan Marjanović, Nedeljko Dučić, Vojislav Vujičić, Snežana Dragičević, Srbija	

ELEKTRIČNI AUTOMOBILI SA INTEGRISANIM FOTONAPONSKIM SISTEMOM	505
Vladimir Antonijević, Željko Đurišić, Srbija	
EKSPERIMENTALNO ISTRAZIVANJE KOEFICIJENTA PRITISKA AEROPROFILA U VAZDUSNI TUNEL	512
Borjan Janoski, Viktor Aleksoski, Marija Lazarevikj, Viktor Iliev, Makedonija	

Tema 6 - Neobnovljivi izvori energije i nove tehnologije u energetici

ANALIZA VIBRACIJA NA STRELI KOPAČA UGLJA U SISTEMU NA DOPREMI UGLJA NA TERMOELEKTRANI „NIKOLA TESLA“-B	517
Željko V. Despotović, Aleksandar Ribić, Aleksandar Pavlović, Uroš Tanasić, Nenad Glišić, Srbija	
ISKUSTVO I PREDNOSTI RADA KOMBINIRANE GASNE ELEKTRANE TE-TO AD SKOPLJE NA CENTRALNOM SISTEMU GREJANJA U GRADU SKOPLJU	524
Dejan Kitanovski, Hristo Kirovski, Gjorgi Karaliev, Republika Severna Makedonija	
SIGURNOST SNABDEVANJA PRIRODNIM GASOM U REPUBLICI SRBIJI	529
Dejan Ivezić, Marija Živković, Srbija	
ANALIZA SAVREMENIH SISTEMA ZA PRAĆENJE KVANTITATIVNOG STANJA DERIVATA NAFTE U SKLADIŠTU I TERENSKIM USLOVIMA	534
Darko Latinkić, Jovica Bogdanov, Radovan Karkalić, Mihael Bučko, Srbija	
ISPITIVANJE ELEMENATA ZAŠTITE OD ATMOSFERSKOG PRAŽNJENJA UNAPREĐENIM METODAMA	539
Dejan Mojić, Daliborka Ilić, Srbija	
VIBRO-MONITORING SISTEM ZA TURBINE, ILI BILO KOJE DRUGE ROTACIONE MAŠINE	546
Vladimir Nešić, Aleksa Srećković, Ognjen Ristić, Predrag Marić, Srbija	
IMPLEMENTACIJA SISTEMA DOJAVE POŽARA NA LOKOMOTIVAMA ŽELEZNIČKOG TRANSPORTA U TENT-U	551
Nenad Jovanić, Dragana Miletić, Saša Trivić, Đorđe Babić, Srbija	

Tema 7 - Multisektorski zadaci u oblasti unapređenja životne sredine na putu Republike Srbije prema EU

ENERGETSKO SIROMAŠTVO	557
Slavica Bardić, Hrvatska	
ZELENI PRSTEN KAO METOD UNAPREĐENJA ŽIVOTNE SREDINE U JP EPS	563
Jovana Šejat, Sandra Stefanović, Tijana Starčević, Srbija	
PRIMENA JEFTINOG ADSORBENTA NA BAZI LETEĆEG PEPELA ZA UKLANJANJE PESTICIDA IZ VODE	570
Zlate Veličković, Zoran Bajić, Aleksandar Marinković, Milica Karanac, Radovan Karkalić, Snežana Radić, Ljubomir Gigović, Srbija	
OBNOVLJIVI IZVORI ENERGIJE - PRIMARNI MEHANIZAM ENERGETSKE POLITIKE EUROPSKE UNIJE	576
Milan Ivanović, Hrvoje Glavaš, Hrvatska	
METODOLOGIJE ENERGETSKO – KLIMATSKOG PLANIRANJA ZAPADNOG BALKANA: NAJNOVIJA DOSTIGNUĆA IZ REPUBLIKE SRBIJE I BOSNE I HERCEGOVINE	582
Ilija Batas Bjelić, Nikola Rajaković, Srbija	
SAJBER BEZBEDNOST U ENERGETSKOM SEKTORU	583
Biljana Trivić, Darko Šošić, Srbija	
SMANJENJE EMISIJE NOX IZ BLOKA A4 TE NIKOLA TESLA – IMPLEMENTACIJA PROJEKTA FINANSIRANOG IZ SREDSTAVA EU IZ PERSPEKTIVE FIDIC INŽENJERA	590
Danila Stančević, Jasna Grujić, Srbija	
ZAGAĐENJE ŽIVOTNE SREDINE I NAFTA I GAS	597
Sonja Ketin, Rade Biočanin, Mirjana Vojinović Miloradov, Marko Andrejić, Srbija	

Sanacija oštećenja vratila i lopatica ventilacionog prstena generatora agregata na hidroelektrani

Repair of shaft and ventilation ring vanes damages of the generator of the hydroelectric generating set at the hydro power plant

Miodrag Arsić*, Vencislav Grabulov*, Mladen Mladenović*, Srđan Bulatović*, Zoran Savić*

* Institute for materials testing, Belgrade, Serbia

Apstrakt - Hidroelektrana Pirot, koja je izgrađena 1990 godine, je akumulaciona elektrana derivacionog tipa, koja se sastoji od dva nadzemna vertikalna agregata sa Francis turbinama nominalne snage 41,5 MW, proizvedene u Češkoj Republici, tunela i ukopanog cevovoda ukupne dužine 2030 m i prečnika od Ø 3000 mm do Ø 3500 mm. Cevovod debljine lima 22 mm je projektovan i izgrađen bez ankernih blokova na prelomima, što predstavlja retkost u svetu. Maksimalni pritisak u cevovodu ispred turbinskog zatvarača je 2,5 MPa. U radu su na osnovu rezultata ispitivanja metodama bez razaranja (vizuelno ispitivanje, ispitivanje penetrantima, ultrazvučno ispitivanje) izvršene analiza stanja vratila generatora sa mehaničkim oštećenjima i lopatica gornjeg i donjeg ventilacionog prstena za vazdušno hlađenje rotora generatora sa korozionim, erozionim i pre svega kavitacionim oštećenjima agregata A2. Za utvrđena oštećenja dati su postupci revitalizacije navedenih vitalnih delova generatora bez njihove potpune demontaže, čijom je primenom samo na sanaciji oštećena uštedeno oko 100.000 €. Računajući i vreme potrebno za njihovu potpunu demontažu i ponovnu montažu, što je u direktnoj vezi sa količinom hidro energije koju bi agregat A2 proizveo u tom periodu, ukupna ušteda bi iznosila oko 500.000 €.

Ključne reči - hidroagregat, vratilo generatora, lopatica ventilacionog prstena, sanacija oštećenja

Abstract- Hydro power plant 'Pirot', which was built in 1990, is an accumulation-derivative power plant, which consists of 2 above-ground vertical hydroelectric generating sets that contain Francis turbines with nominal power of 41,5 MW, manufactured in Czech Republic, a tunnel and a sunken pipeline with overall length of 2.030 m and diameter that ranges from 3.000 to 3.500 mm. Pipeline, made of 22 mm thick pipes, has been designed and built without anchor blocks at curvatures, which is a rarity elsewhere. Maximum pressure of 2.5 MPa occurs in front of the turbine cover. This paper contains the analysis of the state of the generator shaft on which the mechanical damages were

detected, as well as the analysis of the state of vanes of the upper and lower ventilation ring designed for air cooling of the generator rotor where corrosion, erosion and, most of all, cavitation damages were detected, based on results of non-destructive testing (visual testing, penetrant testing, ultrasonic testing). Procedures for the rehabilitation of damaged components without disassembling them were defined. The execution of these procedures helped in saving approximately 100.000 €. Taking into account the period of time necessary to perform complete disassembling of components, as well as the period of time needed to perform reassembling, which is directly linked with the amount of energy the hydroelectric generating set A2 would produce during that period, the overall save would amount up to approximately 500.000 €.

Index Terms- hydroelectric generating set, turbine shaft, ventilator ring vane, damage repair.

I. INTRODUCTION

Hydro power plant Pirot, which was built in 1990, is an accumulation-derivative power plant, which consists of above-ground vertical hydroelectric generating sets that contain Francis turbines with nominal power of 41,5 MW, manufactured in Czech Republic, a tunnel and a sunken pipeline with overall length of 2.030 m and diameter that ranges from 3.000 to 3.500 mm. Pipeline, made of 22 mm thick pipes, has been designed and built without anchor blocks at curvatures, which is a rarity elsewhere. Maximum pressure of 2.5 MPa occurs in front of the turbine cover.

In figures 2 and 3 the mechanical damages detected at the upper and lower section of the generator shaft are shown. By dimensional checks it was determined that damages at the shaft are not more than 2 mm deep. Damages detected at the vanes of upper and lower ventilation ring for air cooling of the generator rotor are shown in figure 4. Corrosion, erosion and, most of all, cavitation damages at vanes, up to 1 mm deep, were detected by penetrant testing, figure 5.

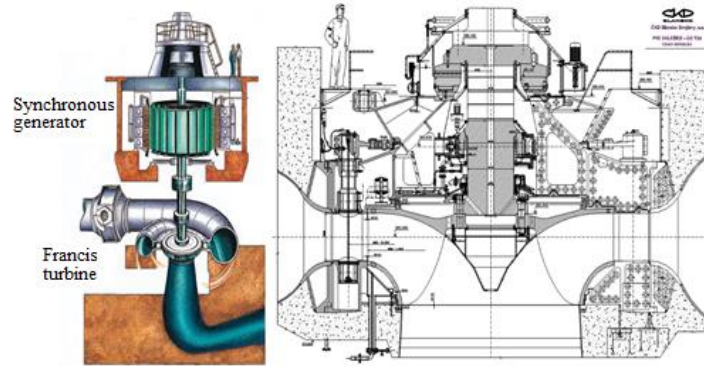
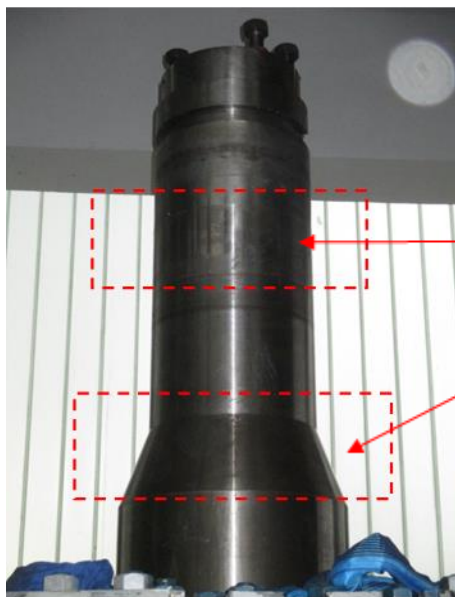
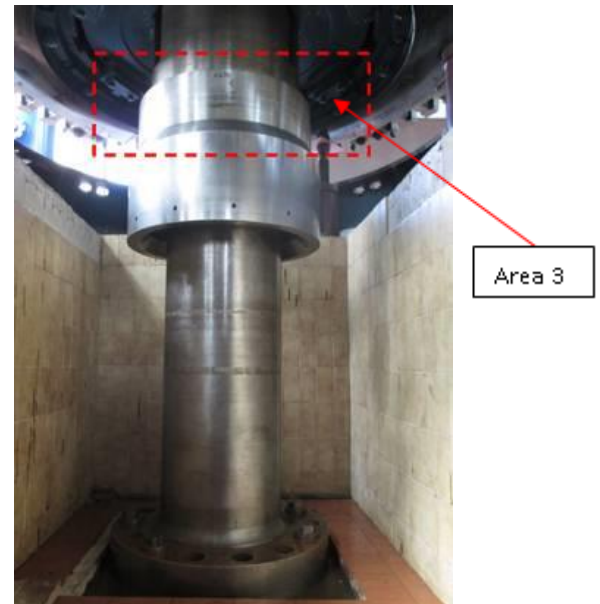

Figure 1. Appearance of the vertical Francis turbine, with nominal power of 41.5 MW

a) Appearance of mechanical damages detected at the upper section of the generator shaft

b) Appearance of mechanical damages detected at the lower section of the generator shaft

Figure 2. Appearance of mechanical damages detected at the upper and lower section of the generator shaft

a) Appearance of mechanical damages in area 1

b) Appearance of mechanical damages in area 2

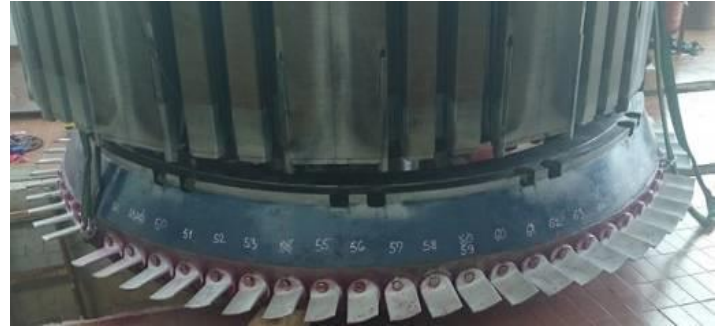

c) Appearance of mechanical damages in area 3

Figure 3. Detailed appearance of damages detected at the upper and lower section of the generator shaft

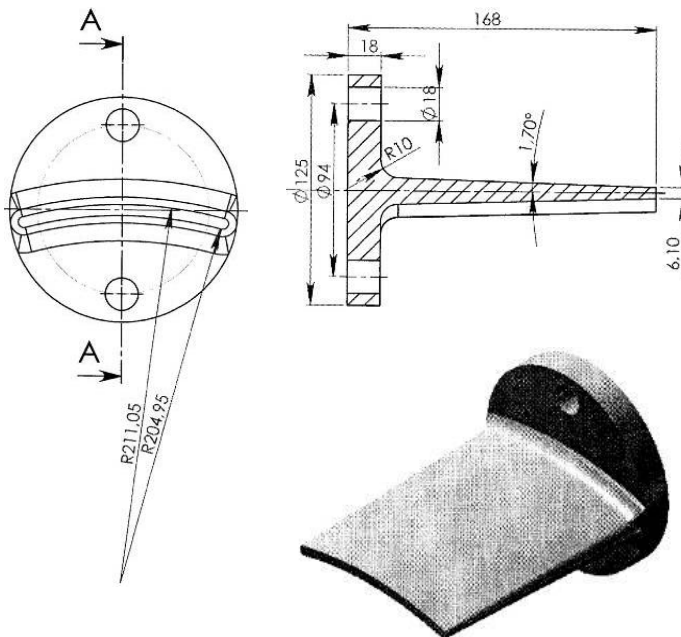

a) Upper row of ventilation ring vanes

a) Lower row of ventilation ring vanes

Figure 4. Appearance of mechanical damages detected at the upper and lower row of the ventilation ring vanes

a) Upper and lower ventilation ring vane

b) Upper ventilation ring vane c) Lower ventilation ring vanes

Figure 5. Corrosion and cavitation damages detected at the upper and lower ventilation ring vanes

II. REPAIR OF DAMAGES DETECTED AT THE SHAFT AND VENTILATION RING VANES FOR AIR COOLING OF THE GENERATOR ROTOR

The procedures for rehabilitation of the generator shaft and vanes of the upper and lower ventilation ring for air cooling of the generator rotor without complete disassembly [2] are presented below.

A. Repair of areas with mechanical damages at the generator shaft

On the basis of the analytical and numerical calculation of the generator shaft with mechanical damages it was determined that its repair could be performed only by fine grinding.

B. Repair of ventilation ring vanes for air cooling of the generator rotor

Vaness of the upper and lower ventilation ring for air cooling of the generator rotor were manufactured by casting the stainless

steel with 13% of Chrome and 1% of Nickel. Chemical composition required in Technical conditions, as well as chemical composition of vane material are presented in table 1, while mechanical properties are presented in table 2.

Table 1. Chemical composition, values in [%]

Element	Technical condition	Vane material
C	$\leq 0,15$	0.13
Cr	11.5 - 14	13.85
Ni	0.7 - 1.2	1.13
Mn	0.5 - 0.9	0.78
Si	≤ 0.60	0.41
P	≤ 0.035	0.025
S	≤ 0.015	0.018
Cu	≤ 0.50	0.10

Table 2. Mechanical properties

Mechanical properties	Technical condition	Vane material
Yield strength, YS [N/mm ²]	390	522
Tensile strength, TS [N/mm ²]	550	701
Elongation, A5 [%]	15.0	20.2
Contraction, Z [%]	50.0	60.8
Impact energy, KCU _{300/2} [J/cm ²]	50 (- 20°C)	53 / 70 / 76

After the detection of corrosion, erosion and, most of all, cavitation damages at the vanes of the upper and lower ventilation ring for air cooling of the generator rotor, general opinion regarding the cause of the aforementioned degradation of vane material during service and general recommendation regarding the damage repair through the application of welding / surface welding technology were obtained.

B.1 Selection of the Procedure for Repair Welding / Surface Welding

The applicability of the welding procedure 111 was determined through the analysis of parameters on which the repair welding/surface welding procedure depends (weldability of material, energetic possibilities of welding procedures, geometric complexity of the structure, economic parameters). Due to limited capability of performing pre-heating and heat treatment after repair welding/surface welding, the optimal solution is to use the basic coated electrode.

B.2 Selection of Filler Material

Selection of filler material (electrode) was carried out on the basis of weldability of steel with 13,85% of chrome and 1,13% of nickel, dimensions and location of damaged areas due to corrosion, erosion and, most of all, cavitation, possibility of performing heat treatment, machinability of surface welds and experience of NDT staff regarding the repair of Francis turbine vanes.

Taking into account the aforementioned, the martensitic-ferrite electrode OK 68.17, manufactured by ESAB, Germany, was selected. Welds formed through the use of this electrode are resistant toward corrosion, erosion and cavitation [3]. Chemical composition of this electrode is presented in table 3, while mechanical properties of weld metal are presented in table 4.

Table 3. Chemical composition of electrode, values in [%]

Element	Electrode OK 68.17
C	0.04
Cr	11.75
Ni	0.7 – 1.2
Mn	0.5 – 0.9
Si	≤ 0.60
P	≤ 0.035
S	≤ 0.015
Cu	≤ 0.50

Table 4. Mechanical properties of electrode OK 68.17

Mechanical properties	Electrode OK 68.17
Yield strength, YS [N/mm ²]	500
Tensile strength, TS [N/mm ²]	750
Elongation, A5 [%]	min 20
Impact energy, KCU _{300/2} [J/cm ²]	min 40 (- 200C)

B.3 Technology for repair of damaged vanes

Basic principles of the repair technology for welding / surface welding of ventilation ring vanes for air cooling of generator rotor contain the following;

- Areas at vanes where corrosion, erosion and, most of all, cavitation damages were detected, were locally pre-heated at 150°C after the preparation was performed by angular and frontal grinder;
- Welding/surface welding was performed through the use of electrode OK 68.17 with 2.5 mm diameter
- After welding/surface welding was performed, vanes were additionally heated at 150°C for an hour; then isolated from both sides and slowly air-cooled;
- After the repair of areas where mechanical damages were detected by welding/surface welding was performed, welds were finely grinded by angular and frontal grinders in order to obtain adequate geometry and surface roughness.

III.CONCLUSION

Successfulness of the repair methodology carried out in areas where damages were detected has been acknowledged by the equipment manufacturer "ČKD Blansko" from Czech Republic. It should also be noted that significant financial effect was achieved, because the avoidance of complete disassembling helped to save approximately 100.000 €. Taking into account the period of time necessary to perform complete disassembling of components, as well as the period of time needed to perform reassembling, which is directly linked with the amount of energy the hydroelectric generating set A2 would produce during that period, the overall save would mount up to 500.000 €.

ACKNOWLEDGMENT

The authors acknowledge the support from the Serbian Ministry of Education, Science and Technological Development for projects TR 35006.

REFERENCES

- [1] Manufacturer's Documentation for the Hydroelectric Generating Set, ČKD Blansko, Czech Republic, 1990.
- [2] OK 68.17, E 13 4 R 3 2, Coated electrode designed for the welding of stainless-steel castings of the 13Cr4NiMo type, ESAB, Czech Republic.

AUTHORS

Miodrag Arsić, PhD, miodrag.arsic@institutims.rs.
 Vencislav Grabulov, PhD, vencilav.grabulov@institutims.rs.
 Mladen Mladenović, MSc, mladen.mladenovic@institutims.rs.
 Srđan Bulatović, PhD, srdjan.bulatovic@institutims.rs.
 Zoran Savić, MSc, zoran.savic@institutims.rs.
Correspondence Author – Miodrag Arsić,
 miodrag.arsic@institutims.rs, 062/233860.